

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”

СТАНОВИЩЕ

От: доцент д-р Нели Георгиева Стефанова

Софийски университет „Св. Климент Охридски”, Философски факултет, Катедра „Реторика”

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.3. Философия – Реторика (Джендър реторика) в Софийски университет „Св. Климент Охридски”.

Основание за представяне на становището: участие в състав на научно жури по защита на дисертационен труд съгласно Заповед № РД-38-144 от 10.03.2022 г. на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

Автор на дисертационния труд: **Нина Ангелова Чавдарова**

Тема на дисертационния труд: **Реторика на съпротивата срещу джендър теорията в българския дебат по Истанбулската конвенция**

1. Информация за дисертанта

Нина Ангелова Чавдарова е завършила образователно-квалификационна степен „магистър” по програма „Финансов мениджмънт” и бакалавърска степен по специалност „Стопанско управление” в ПУ „Паисий Хилендарски”. В периода 2017 – 2021 г. дисертант Чавдарова се е обучавала в докторската програма на Катедра „Реторика” в Софийския университет „Св. Климент Охридски” по научна специалност „Джендър реторика”. Обучението е осъществено в редовна форма под научното ръководство на доц. д-р Герасим Петрински. Докторантката е изпълнила предвидените в индивидуалния план дейности.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертацията на Нина Чавдарова е посветена на сериозен и първенстващ в обществените вълнения въпрос от съвременната социополитическа действителност. Джендър идеологията е сред най-ярките идеологеми на модерния неолиберализъм и ценностна митологема в модела на *новата* политкоректност. Претенцията за признаване на различни идентичности и права като нормативен статус може да се определи като обща тенденция на днешната световна политика – превръща се в неизменен аргумент в полза на модерните разбирания за *политкоректно* говорене в контекста на утвърждаваните нови либералнодемократични ценности за свобода и себеизразяване.

Дебатът за Истанбулската конвенция продължава да бъде аргумент във властовата конкуренция на политическите субекти у нас. Съпротивата срещу ратифицирането на документа в нашето общество съдържа препратки към идеята за релативизация на основни категории – пол, полов идентитет, род. Реакцията на българското общество ясно показва, че в родния контекст темата излиза извън схемите на традиционните разделения и преживява сблъсък с някои сакрални, атавистични ценности в колективното ни съзнание – чувството за традиция и принадлежност.

Разработката на Нина Чавдарова притежава оригинален авторски маниер, забележим във всеки отделен аспект – тематичен избор, логическа постройка, теоретичен подход и обосновка, приложени аналитични и емпирични методи. Фокус на изследването е реторико-аргументативният анализ на Истанбулската конвенция и разразилата се у нас гражданска дискусия по законопроекта за ратификация на документа.

Текстът е изложен на 177 страници – обем, който дава заявка за стегната и структурирана логическа постройка. Съдържанието е решено в четири основни глави, придружени с увод, заключение, списък на използваната литература и приложение. В приложението са представени основните текстови обекти на изследване – Конвенция на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие; стенографски протокол от проведена обществена дискусия в България по ратификацията на документа; въпросник на авторска анкета; резултати от проведено анкетно проучване.

Всяка от частите на дисертацията разисква отделна предметна област от темата. В увода ясно са дефинирани предмет, обект, цели и етапни задачи на дисертационното изследване. Формулирана е работна хипотеза, която авторката доказва с помощта на теоретично обосновани изводи и проведено собствено емпирично проучване. Първа глава, с подчертано теоретичен характер, очертава концептуалната рамка на изследването, анализира генезиса на теорията за социално конструиране на пола, базисни постановки от областта на реториката и аргументацията, идентифицира чести логически грешки в проведените обществени и политически дискусии по темата. Втора глава описва развитието на *антиджендър реториката* и спецификите на българския случай, анализира тенденциите на преходната реторика и политическата комуникация у нас като реторически контекст, извършва аргументативен анализ на два дебата по проучваната тема – заседание на Министерски съвет и проведена в Софийски университет открита гражданска дискусия. Трета глава предлага реторически анализ на Истанбулската конвенция, базиран на структурно-композиционната постройка и употребата на класически реторически средства: етос – патос – логос. Последната глава представя анализ на резултати от проведена авторска анкета за установяване на обществени нагласи по темата на изследването.

В избора си на методология Чавдарова залага на интердисциплинарния подход – използва реторически и аргументативен анализ, контент анализ, сравнение, синтез, описание, абстрахиране и стандартизирано онлайн анкетно проучване.

Дисертационният труд е разработен въз основа на 130 литературни източника на български и руски език, 43 заглавия на латиница – основно на английски, 50 електронни публикации. Стриктното позоваване на първичните теоретични източници показва, че авторката отлично познава литературата в областта на разработката си.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Извършеният анализ очертава сюжетната линия на създаване, популяризиране и нормативизиране на Истанбулската конвенция, която има културна и основно феминистка генеалогия. Традиционно *джендър теорията* се използва като синоним на *теорията за социалния пол*, по тази причина в дисертацията специално внимание е отделено на концепцията за социалното конструиране на пола. Терминът *джендър* влиза в лексикалния оборот посредством стилите категории на съвременния политически език – юридически, административен, публицистичен (Дисертация, с. 90).

Разгледан е българският политически преход в контекста на неолибералната политическа философия, идеология и глобален ред. Анализът на тенденциите в родния преход не е самоцелен, а съобразен с логическата верига на изложението – същият проследява развитието на езиковите процеси като продукти на нова менталност и форми на идентификация и себеизразяване.

Авторката анализира идеологическата деноминация на политически понятия в преходните години. Описва създаването и налагането на някои лингвистични иновации, които в преходната епоха са непознати или табуирани, но днес са израз на промяната на политическата парадигма. С богат набор от примери дисертантката илюстрира твърдението си за това как политическият език, подвластен на остри съперничества и поляризации, в едни случаи умело фаворизира, но в други яростно стигматизира конкретни идейни течения. Доказва, че идеологическата обработка на езика е средство за конструиране на политическо хегемонно съзнание. Всичко това е логична препратка към темата на изследването „Политическата промяна на езика играе централна роля в деконструирането на половия порядък” (Дисертация, с. 38).

Истанбулската конвенция несъмнено отразява идейно-ценностната философия на Европейския съюз. Извършеният структурно-композиционен анализ на документа в Глава 3, който, по мое виждане, Чавдарова надгражда със солидна доза съдържателен и аргументативен анализ, очертава четирите базисни стълба на Конвенцията – превенция; защита; наказателно преследване; координирани политики. Авторката илюстрира контрапродуктивната роля на съществуващата езикова бариера – разминаванията между английския и българския текст на документа и липсата на точни еквиваленти в нашия език на понятията *sex* и *gender*. Доказва тезата, че отсъствието на споделени ценности, споделен понятиен апарат и консенсус в областта на термините *пол* и *джендър* подриват смисъла и заложените в Конвенцията цели.

След като се запознах внимателно с текста на Истанбулската конвенция, изразявам съгласие с направените от авторката изводи за наличието на сериозни реторически и аргументативни слабости в документа. Те са свързани с: формалния характер и липсата

на ясни разписания в конкретни глави; отсъствие на споделено смислово-ценностно съдържание и споделен понятиен апарат; наличие на вътрешно противоречие между заложените стремеж за постигане на стандарти за равнопоставеност на половете, от една страна, и повтарящите се в текста аргументи за „овластяване на жените” и „икономическа независимост на жените”, от друга (Дисертация, с. 134 – 135). В този смисъл Конвенцията не може да реализира целите, които си поставя – да бъде юридически регламент с етични и благородни основания.

Държа да отбележа позитивните си впечатления от детайлно представените, ясно визуализирани и коректно интерпретирани данни от проведената авторска анкета. Приложеният социологически метод за установяване на нагласи сред населението потвърждава работната хипотеза на Чавдарова – Истанбулската конвенция е популярна тема, основно в медиите и социалните мрежи; българското общество не припознава Конвенцията като инструмент за справяне с домашното насилие; джендър теорията се асоциира повече с политическа идеология, отколкото с научен подход (Дисертация, с. 154).

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Навлизането в тази парлива и сложна тема и опитът тя да бъде поставена на широка теоретична и емпирична основа представляват смело академично предизвикателство, което заслужава да бъде оценено по достойнство.

Приемам съдържателно формулираните от дисертантката три научни приноса. Както отбелязва Чавдарова, „понятието *джендър* е сравнително ново и все още търси своето утвърждаване” (Дисертация, с. 55). В този смисъл представената разработка внася значим принос в теоретизирането на ново, актуално направление в реторическите изследвания – *джендър реторика*. Към принос № 1 бих допълнила, че дисертацията спомага за обособяването на *джендър реториката* като автономно направление в съвременните реторически изследвания и теория.

Дисертацията допринася за кодифицирането и утвърждаването на две нови стилови категории на съвременния политически език – *брюкселски новоговор* и *еврореторика* (Дисертация, с. 85). Забелязва се инерционна тенденция последните често да бъдат възприемани като безусловни носители на ценностни мотиви и нов морален императив.

5. Оценка на автореферата и публикациите по дисертацията

Авторефератът коректно отразява съдържанието на дисертационния труд. Нина Чавдарова е самостоятелен автор на пет статии, тематично свързани с предмета на изследването. Всички те са публикувани в утвърдени български научни издания. Следва да се отбележи и активното участие на дисертантката в проведени научни конференции и събития, организирани от реторическата общност. Количеството на публикуваните текстове и изяви в академични форуми може да се приеме като сериозна заявка за бъдещо творчество.

6. Критични бележки, препоръки и въпроси

Призовавам към терминологична прецизност при употребата на категориите *убеждаване* и *убеждение*, които в отделни случаи са използвани синонимно (Дисертация, с. 46). Става въпрос за понятия с различна смислова натовареност, което поражда базисна в теорията на реториката и аргументацията дистинкция.

Втората ми препоръка е от техническо естество. В изложението се забелязва смесване на два различни стандарта за цитиране – вътре в текст и бележки под линия (Дисертация, стр. 16; 17; 26; 50 и сл.) Вероятно става въпрос за техническа грешка при уеднаквяване на текста.

Отправените препоръки са минимални и не омаловажават обективните достойнства на дисертацията.

7. Заключение

Представената разработка обогатява българската научна литература с оригинално изследване на джендър реториката. Дисертационният труд е разработен на високо теоретично и емпирично равнище и удовлетворява всички критерии за исканата степен. Убедено предлагам на членовете на научното жури да присъдят на докторант Нина Ангелова Чавдарова образователната и научна степен „доктор”. Аз ще гласувам с „Да”.

София, 13.06. 2022 г.

Подпис:

доц. д-р Нели Стефанова